

Олена ФЕДОРЧУК

БІСЕРНИЙ ДЕКОР НАРОДНОГО ОДЯГУ БУКОВИНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Досліджено бісерний декор буковинського народного одягу першої половини ХХ століття. Визначені локальні художньо-композиційні прикмети буковинських творів.

Ключові слова: бісер, прикраса, бісерний декор, одяг.

© О. ФЕДОРЧУК, 2014

Традиція бісерного декору народної ноші українців Північної Буковини (як також інших західноукраїнських ареалів) пройшла кілька етапів розвитку, кожен з яких представляє окреме явище українського народного мистецтва.

Зокрема, становлення та перший етап розвитку буковинської традиції відбувся у ХІХ столітті. Ключовою ознакою цього етапу стало розповсюдження в ансамблі народного одягу накладних бісерних прикрас, локальне поширення декорованих бісерними матеріалами головних уборів, а також перші спроби фрагментарного використання бісеру¹ у декорі уставкових сорочок та наміток. Упродовж першого етапу відбулося становлення художньо-композиційних засад орнаментики автентичних творів [39].

Другий етап традиції бісерних виробів, що тривав у першій половині ХХ ст., характеризувався значно ширшою типологією бісерних виробів та зрослим багатством орнаментики. Зокрема, бісерні компоненти народної ноші буковинців поповнилися новими типами накладних прикрас; бісер також стали значно ширше застосовувати у декорванні компонентів одягу. Поряд із нанизуванням набули розвою тканиння та вишивання бісерними матеріалами. Розвиток технологічних засад сприяв розширенню засобів та прийомів художньої виразності, водночас появи нових мотивів та композиційних схем. Розповсюдження широкої палітри бісерних матеріалів богемського виробництва забезпечило зростання варіативності кольорової гами творів.

Наповнена бісерними виробами українська народна ноша буковинців першої половини ХХ ст. постає як винятково багате на художні ідеї мистецьке явище, що розвивалося в ареалах чотирьох локальних комплексів: Буковинського Поділля, Верхнього Буковинського Попруття, Буковинського Прикарпаття (Передгір'я) та Буковинської Гуцульщини.

Про жіночі та чоловічі буковинські бісерні накладні прикраси, декоровані бісером дівочі головні убори та компоненти одягу першої половини ХХ ст. коротко писали Ярослава Кожолянюк [31], Георгій Кожолянюк [30] та Мірра Костишина [33]. Інформацію про композиційні прикмети бісерних прикрас та весільних вінків буковинок подала Ганна Врочинська

¹ У мистецтвознавчих текстах, зокрема й у нашій статті, термін «бісер» часто вживається як відповідник терміна «бісерні матеріали», тобто може означати як бісер (коралики круглої форми), так і січку (січений склярус) чи склярус (скляні трубочки).

[29, с. 83—97, 173—181]. До мистецтвознавчих розвідок особливостей бісерного декору буковинського народного одягу належать також праці авторки статті [34; 35; 36].

Дослідженню творчості буковинських народних майстрів ХХ ст. сприяє достатній пласт матеріальних пам'яток, які зберігаються у державних та приватних колекціях². Суттєво доповнюють дане дослідження артефакти, усні повідомлення та фотоматеріали, зібрані на теренах Чернівецької обл. під час експедиційних досліджень 2007—2008 років [35; 36].

Актуальність пропонованого дослідження полягає у потребі ґрунтовного систематизованого аналізу бісерного декору буковинського народного одягу першої половини ХХ ст. як окремого явища українського народного мистецтва. Наукову новизну становлять передовсім результати такого дослідження, як також історичні джерела, виявлені у ході цілеспрямованих мистецтвознавчих експедицій та вперше введені авторкою в науковий обіг.

Мета статті — виявити мистецьку цінність бісерного декору українського народного одягу Північної Буковини першої половини ХХ ст. як художньо вагомого явища декоративного мистецтва України.

Зважаючи на те, що Північна Буковина належить до найдавніших та водночас провідних ареалів художніх виробів з бісеру, запропоноване дослідження має вагоме наукове значення. Знання художнього спадку буковинських народних майстрів першої половини ХХ ст. сприятиме подальшому з'ясуванню локальних особливостей усіх осередків української традиції в порівняльному аспекті.

Наукова розвідка бісерного декору ансамблю одягу українців Північної Буковини виконувалася у відділі народного мистецтва Інституту народознавства НАН України в рамках колективного дослідження «Історія та теорія українського народного декоративного мистецтва: видова специфіка».

Особливістю буковинської народної ноші початку — середини ХХ ст. стало зростання багатства типів її бісерних компонентів, їхні локальні художньо-композиційні прикмети.

² Авторка статті дякує Івану Снігуру, Петрові та Ользі Василюкам, Ганні Чуприні за результативний діалог та надану можливість сфотографувати експонати приватних колекцій.

Іл. 1. Карта-схема: Комплекси традиційного народного одягу північної частини Буковини ХІХ—ХХ ст. — (Опубліковано: Кожолянко Ярослава. Буковинський традиційний одяг ... — С. 218)

Відомі з ХІХ ст. **накладні оздоби** з бісеру набули ще більшого поширення. У процесі розвитку технологічних та стилістичних засад художня структура оздоб зазнала істотних змін.

Зокрема, найулюбленішою прикрасою одягу залишався стрічковий гердан («йордан», «гьордан», «дьордяник», «усьорок»), який дівчата носили на голові, шії, грудях [36, с. 151]. Стрічковим герданом, поряд із трясунками, ковилою, пір'ям «павуна» або півня, надалі оздоблювали солом'яний або фетровий капелюх парубка [32, с. 9, 32]. Довгий стрічковий гердан з підвішеним до нього дзеркальцем парубки носили на грудях. Так само жіночою та чоловічою нагрудною прикрасою відпочатково був розетковий гердан («ліци», «басми», «йордан», «йорданік», «згарда», «усьорок», «шлярка з цяток») [33, с. 93; 36, с. 153].

Лише в ансамблі жіночого одягу традиційно побутували моніста, стрічковий гердан з підвісками, однодільна й зубчаста селянка («силенка», «ковнір»), об'ємна плетінка. Чоловічу святкову ношу й надалі звеселяли трясунками («тріпалом», «трісульками», «гушками»), квіткою та декорованим бісером шкіряним поясом («чересом»). У першій половині ХХ ст. серед чоловічих прикрас з'явилися також хрещатий гердан, котильон та краватка [33, с. 70; 37, с. 458].

Традиційними для орнаментики буковинських прикрас, виконаних технікою нанизання, були інваріанти графем простого чи ріжкатоного ромба, усе-

Іл. 2. Яворська М.І. Гердан стрічковий «герданик». Бісер, нитки, нанизування «сіточкою». Фрагмент. 1920-ті рр., с. Веренчанка Заставнівського р-ну Чернівецької обл. ЧОДМНАП, ПР-30

Іл. 3. Гердан стрічковий. Тасьма, бісер, нитки, ткания. Фрагмент. Початок ХХ ст., с. Іспас, Вижницького р-ну Чернівецької обл., ЧОКМ, III-7353

Іл. 4. Гердан стрічковий. Бісер, нитки, ткания. Перша половина ХХ ст., Північна Буковина. Приватна колекція Івана Снігура

редині з меншим ромбом, або ромба, переділеного хрестом із крапками-насінинами, скісного та рівнораменного хреста, восьмипелюсткової розети, півромба (трикутника), зигзага, косиці та S-видного знаку [39, с. 1084]. На початку ХХ ст. такі мотиви найширше побутували у декорі нанизаних стрічкових герданів [3]. (Іл. 2).

Зміни художньо-образної структури накладних прикрас щонайбільше були пов'язані з поширенням у творчості буковинських майстрів техніки ткання. Зокрема, у цій техніці стали виконувати гердан стрічковий, гердан стрічковий з підвісками, гердан розетковий, гердан хрещатий, котильон, краватку. Впровадження новітньої техніки сприяло збагаченню орнаментальної стилістики. Поряд з геометричними з'явилися та дуже швидко набули популярності геометризовані (ступінчасто-гранчасті) форми фітоморфних мотивів, першість серед яких належала заквітчаній галузці. (Іл. 3). Особливо прикметними рослинні композиції стали для розеткових герданів [2].

Значним багатством орнаментальних мотивів характеризувався стрічковий гердан, на якому буковинські майстри розміщували геометричні, рослинні та орнітоморфні мотиви [4]. (Іл. 4).

Найбільшою ж композиційною варіативністю з-поміж накладних прикрас першої половини

ХХ ст. вирізнявся котильон, що з'явився в чоловічому народному одязі буковинців на початку ХХ ст. і побутував під назвами «вівсьюрок», «вівсьорок» чи «вівсьорочок», а на Буковинській Гуцульщині — «котильон» та «вістончик» [35, с. 541]. На теренах Північної Буковини котильон чіпляли на сорочку або хутрянку безрукавку з лівого боку грудей. Мешканці ж Буковинського Поділля носили таку прикрасу на грудях, або підвішеною до пояса [35, с. 543].

Застосування техніки ткання уможливило виконання на котильоні геометричних [27], рослинних [12], орнітоморфних [5], антропоморфних [13] мотивів, а також поряд із ними символічних зображень [9], як от, корони, лева у короні, тризуба, прапора, року виконання, ініціалів власника абощо. (Іл. 5). Зустрічалися також котильони, виконані у техніці нанизування, що мали геометричний декор з ромбічними мотивами [6].

У рівнинній та передгірній зонах традиційною оздобою парубочого капелюха залишалася нанизана з бісеру «квітка» [30, с. 276]. Прикраса, що часто виконувала роль атрибута молодого не змінила своєї композиційної ідеї: як і в ХІХ ст. основою декору шестикутної (уподібненої до кола-сонця) прикраси залишався мотив ріжкатоного ромба — символу єдності жіночого та чоловічого начала. Проте, завдяки впровадженню у практику народних майстрів бісеру децю більшого (аніж у ХІХ ст.) розміру збільшився масштаб орнаментального мотиву. Змінився й колорит квітки (як також інших типів прикрас). Традиційну палітру доповнили відтінки відкритих барв [14]. (Іл. 6).

Модною окрасою жіночого одягу 1940—1950-х рр. у селах Заставнівського та Кіцманського р-нів стали нанизані з бісеру та прозорого скла русу ажурні однодільні силянки «цимблики». У селах Путильського р-ну широко побутували нанизані з бісеру «силянки» [33, с. 111]. Техніку нанизування незмінно продовжували застосовувати й у виготовленні зубчастих силянок та об'ємних плетінок. Традиційним для орнаментики нанизаних прикрас усіх типів залишалися мотиви геометричних форм.

Окремі прикраси буковинські майстри виготовляли технікою вишивання. Зокрема, півхрестиковим стібом вишивали краватку, яка з'явилася у святко-

вому чоловічому одязі у середині ХХ ст.³ Новомодну оздобу могли виконувати також прийомами нанизування або ткання.

Компонентом святкової ноші буковинських гуцулів був вишитий бісерними матеріалами «черес» [30, с. 276]. У ХІХ ст. таку прикрасу декорували бісером та січкою, застосовуючи шиття «у прикріп» [39, с. 1082, іл. 4], а з ХХ ст. композиції на чересі почали вишивати «півхрестиком» [15]. Вишивку січкою та бісером виконували на полотняних ушивках, які пізніше аплікували на шкіряний виріб.

У 1950-х рр. у народному вбранні буковинських гуцулок з'явився полотняний пояс «бав'янка» шириною 8—10 см, що застібувався збоку на 1—2 гачки. Типовою для вишитої півхрестиковим стібом прикраси став орнамент з рослинних мотивів, який виконували різнокольоровим бісером та лелітками [31, с. 138].

У деяких селах рівнинної Буковини, наприклад, у с. Топорівці Новоселицького (колишнього Садгирського) р-ну Чернівецької обл. дівчата поверху спідниці (з вовняної або бавовняної тканини чорного або коричневого кольору) клали вишиті бісером широкі стрічки — так звані «спускачі» [1]. Зазвичай, квітковий узор таких поясних прикрас, що звисали по обидва боки спідниці, виконували з кораликів яскравих барв [33, с. 71].

Аналіз художньо-композиційних особливостей буковинських народних накладних оздоб першої половини ХХ ст. засвідчує використання народними майстрами широкого арсеналу технічних засобів. Прикраси виконували техніками нанизування, ткання та вишивання. Зокрема, буковинські майстри успішно застосовували у своїй творчості усі прийоми нанизування: «сіточкою», «у хрестик», поєднанням прийомів «сіточкою» та «у хрестик». В орнаментиці нанизаних виробів продовжувала панувати стилістика ХІХ ст., а саме, мотиви геометричних форм, щонайбільше інваріанти ромба та хреста.

У композиції тканих та вишитих виробів буковинські майстри стали впроваджувати досі невідомі геометризованої форми графеми фітоморфних та орнітоморфних мотивів. Значне зростання варіативності орнаментики накладних прикрас уможливили

³ ПМА. Записано 21 червня 2008 р. у с. Селятині Путильського р-ну Чернівецької обл. від Олександрюк Вікторії Михайлівни, 1933 р. н.

Іл. 5. Котильон. Бісер, нитки, ткання. Перша половина ХХ ст., Північна Буковина. Приватна колекція Івана Снігура

Іл. 6. Квітка. Бісер, нитки, нанизування «сіточкою». 1920-ті рр., с. Веренчанка Заставнівського р-ну. ЧОДМНАП, ПР-36

формотворчі можливості нових технік, особливо ткання. Проте, ткання позбавило технічний орнамент⁴ прикраси такого важливого (притаманного нанизуванню) засобу художньої виразності як ажурність. Тому, щоб урізноманітнити декоративну структуру бісерної прикраси, щонайбільше розеткового гердану, буковинські майстри застосовували одночасно із тканням (основні орнаментальні площини) техніку

⁴ Технічний орнамент (ажурна структура) — композиція з ритмічно повторюваних елементів, зумовлена технікою виготовлення речі.

Іл. 7. Вакарюк М.І. Весільний вінок «капелюшиння». Картонний корпус, нитки, бісер, тканиня. 1920-ті рр., с. Брідок Заставнівського р-ну Чернівецької обл. ЧОХМ, Т-102

набирання в разки або нанизування (проміжки між основними орнаментальними площинами) [18].

З поширенням у практиці українських майстрів якісно (розміри, гатунок) нових богемських (замість венеційських) бісерних матеріалів відбувалися зміни й іншого характеру. Зокрема, через використання намистин більших розмірів (№ 11, 10) укрупнився масштаб орнаментальних мотивів і орнаментика накладних прикрас стала втрачати колишню ювелірну витонченість. Водночас, ще більш вагомим засобом художньої виразності став колір.

Так, типовими для композиції прикраси ХІХ ст. були біла та приглушені відтінки зеленої, червоної, синьої та теракотової барв, до яких іноді долучали вкраплення рожевої й чорної барви [36, с. 1084—1085]. На оздобах першої половини ХХ ст. традиційна гама все ще зустрічалася, але уже не домінувала. Палітра накладної прикраси доповнилася відкритими відтінками жовтого, червоного, синього зеленого кольорів. Збільшилася чисельність відтінків (в середньому від 8 до 12 барв), поєднаних в одному творі, відповідно, зросла й варіативність кольорових рішень [19].

Багатство художньої мови, нагромаджене майстрами накладних прикрас з бісеру, знайшло втілення у постійних композиційних змінах **головних уборів**. Зокрема, нанизаний та шитий «у прикріп» декор чільця та весільного вінка майстри стали змінювати на орнаменту, виконану тканиням [28].

Поступова відмова від узвичаєних графем геометричних мотивів, які традиційно виконувалися у техніці нанизування та вишивання і які у ХІХ ст. були важливою складовою семантики бісерного твору, суттєво змінила образний світ дівочого головного убору. Набуваючи нових форм декоративності, він став втрачати окремі складові свого оберегового звучання. Для прикладу, виконану технікою нанизування композицію з увінчаним ріжками ромбом (оберегом дітородної функції) можна розшукати на більшості відомих нам капелюшинь ХІХ ст. [38, с. 651]. Водночас, на тканих бісерних стрічках ХХ ст., зокрема й тих, які нашивали на капелюшиння, ріжкатий ромб не трапляється. З 1920-х рр., з впровадженням тканих композицій, на весільних вінках стали з'являтися геометричні (розети-квіти) та геометризовані форми (квітка, галузка, гірлянда) рослинних мотивів. (Іл. 7). Відрадно, що ознакою дівочих головних уборів залишилася їхня багата варіативність, що залежала від часу та місця виготовлення убору.

Упродовж першої половини ХХ ст. прикметним компонентом буковинської ноші залишалася узороткана намітка («рушник», «ручник»), якою, за спостереженням Еріха Кольбенгаєра, не тільки завивали голови, а й часто прикрашали святі образи по домах та в церкві. Трохи коротшими «ручниками» в південних околицях Буковини обрамляли рамці хатніх вікон [32, с. 8].

Майстри Буковинського Поділля, Верхнього Буковинського Попруття та Передгір'я декор узоротканого «рушника» доволі часто доповнювали вишивкою різнобарвними бісерними матеріалами, іноді також нитками.

На Буковинському Поділлі продовжували побутувати намітки, в яких зустрічалися доповнення з різнобарвного бісеру у вигляді крапок, пунктирних або суцільних ліній, мотивів нескладних ромбів рівнораменних чи скісних хрестів, колечок, що органічно вписувалися в будову орнаментальної смуги, витвореної перебірним тканиням та іноді доповненої вишиванням нитками. На зміну монохромним прийшли композиції, у яких поліхромну колористику витканого орнаменту стали підсилювати ще й барвами бісеру. Вишивання бісером майстри переважно здійснювали стібом «у перед голкою», що візуально нагадувало віджиле шиття «у прикріп» [16]. Ближче

до середини ХХ ст. стали застосовувати також вишивання «півхрестиком»⁵. (Іл. 8). Краї наміток обрамляли «корунками», які в'язали гачком з ниток двох-трьох кольорів.

На Верхньому Буковинському Попрутті та Прикарпатті упродовж першої половини ХХ ст. бісерна вишивка на намітці набула ще більшого розвитку. Декор узоротканих уборів органічно прикрасили вишиті бісерними матеріалами орнаментальні стрічки з розкішними багатобарвними рослинними та орнітоморфними мотивами [17]. Вишивальниці виконували такі композиції дрібним бісером (№ 12—11) стібами «уперед голкою», «стебнівкою», «півхрестиком», «вільною гладдю». Вишивку січкою та бісером іноді поєднували з вишивкою нитками. Наприклад, тамбурним швом нитками вишивали контурні та лінійні елементи. (Іл. 9).

Краї намітки іноді мережили або викінчували мережкою та робили з бісеру різних кольорів орнаментальні френзели-підвіски. Кожна підвіска, що була частиною однієї орнаментальної стрічки, мала свою відповідну комбінацію різнобарвних бісерин. (Іл. 10).

У першій половині ХХ ст. вишивання бісерними матеріалами знайшло розвиток у декорі компонентів жіночого та чоловічого вбрання. У багатьох селах об'єктом творчих новацій став *натільний одяг*. Ще на початку ХХ ст. буковинські майстри використовували бісер у вигляді крапель у різноколірну вишивку нитками. Зокрема, панування композицій, вишитих нитками та зрідка доздоблених бісером зафіксував на початку ХХ ст. Еріх Кольбенгаєр (в альбомі «Взори вишивок домашнього промислу на Буковині») [32].

Як засвідчують музейні пам'ятки, з 1920-х рр. стали з'являтися також сорочки декоровані, головню, бісерними матеріалами, поряд з якими уживалася супутня вишивка нитками [20].

Поступовий перехід до нових художніх матеріалів стимулював поширення в святковому одязі буковинців тунікоподібної сорочки «хлоп'янки» (з широким закінченням рукавів), прямокутні (без призбирування) форми деталей якої є найбільш вдалим тлом для виконання та «прочитання» бісерної вишивки. Чоловічі тунікоподібні сорочки відрізнялися від жіночих

⁵ ПМА. Виявлено за 26 червня 2007 р. у с. Мосорівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл.

Іл. 8. Намітка «рушник». Лляні та бавовняні нитки, перебірне ткання, бісер, вишивання «півхрестиком». Фрагмент. Перша половина ХХ ст., с. Мосорівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл. ПМА за 26 червня 2007 р.

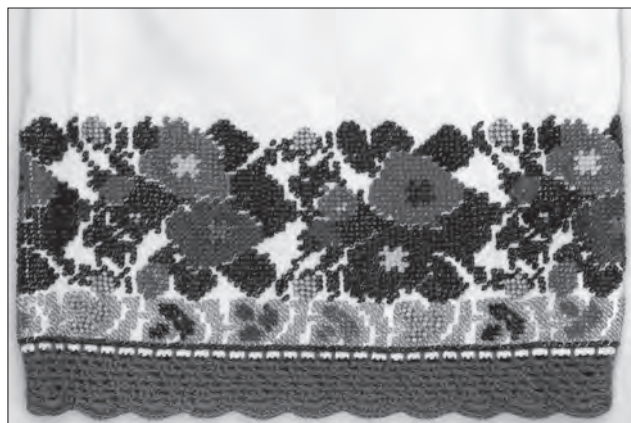
Іл. 9. Намітка «рушник». Лляні та бавовняні нитки, перебірне ткання, бісер, вишивання «уперед голкою» та «вільною гладдю» (бісер), «стебнівкою» (нитки). Фрагмент. 1930-ті рр., с. Діброва Кіцманського р-ну Чернівецької обл. ЧОДМНАП, КВ-6244

Іл. 10. орнаментовані бісерними френзелями краї намітки. Нитки, бісер, набирання в разки. Приватна колекція Віри Наконечної (Філадельфія, США)

Іл. 11. Сорочка тунікоподібна жіноча додільна «плечиками та рукавами». Полотно, бісер, січка, вишивання «півхрестиком». Кінець 1930-х рр., с. Самушин Заставнівського р-ну Чернівецької обл. ЧОХМ, Т-1190 (Експозиція)

Іл. 12. Сорочка тунікоподібна жіноча додільна. Полотно, січка, бісер, нитки, вишивання «півхрестиком», в'язання гачком. Низ рукава. Середина ХХ ст., с. Чорний Потік Заставнівського р-ну Чернівецької обл. Приватна колекція Петра та Ольги Василюків

тим, що не мали підтички — вони були коротшим за жіночі — мали довжину до колін, їх кроїли із перегнутого навпіл суцільного куска полотна.

Поступово на зміну геометричним стали приходити геометризовані форми рослинних (галузка, гірлянда), а в окремих селах — орнітоморфних мотивів [21]. Розвиток бісерного декору буковинських

сорочок відбувався суголосно з вишивкою нитками. Бісером на сорочках вишивали композиційні схеми, подібні до тих, які вишивали нитками. Особливо щедро декорувалася жіноча одіж.

Попри загальнопоширені естетичні вподобання розвиток бісерного декору буковинської сорочки відбувався у середовищі певного локального осередку й проявлявся у появі творів з помітними художньо-композиційними відмінностями.

Так, у комплексі вбрання Буковинського Поділля у першій половині ХХ ст. стає популярною вишита бісерними матеріалами святкова («святошна») сорочка тунікоподібного крою з круглою, рідше — прямокутною горловиною та пазушним розрізом. Рукави такої сорочки були вільними й не призбирувалися на нитку чи у манжет.

Тунікоподібну сорочку декорували стрічковим орнаментом, який вишивали довкола розрізу пазухи, обіруч горловини (т. зв. «плечики», що тяглися по грудях, плечах і спині), уверху та унизу рукавів, низом виробу. Одіж з таким типом композиції дістала назву «сорочка плечиками».

Побутували також «святошні» сорочки, що, окрім стрічкового орнаменту, мали декоративні композиції у вигляді букету чи вазона, вишиті у центральній частині рукава (т. зв. «стовп») [22]. Рослинний декор-мотив на рукаві мав більший масштаб аніж рапортний мотив стрічкового орнаменту, через що привертав до себе особливу увагу. Таке по-особливому декороване натільне вбрання називали «сорочкою з плечиками та рукавами»⁶. (Іл. 11).

Поряд із стрічковими орнаментами, вишитим бісерними матеріалами, нерідко розташовували так звані «курудзяні шви» — доповнюючі орнаментальні смуги, вишиті жовтими нитками⁷. Нешироким «курудзяним швом» (з геометричними або геометризованими формами мотивів) також маскували стик рукава зі станком. Особливою вишуканістю відзначалися фітоморфні мотиви, головні елементи (квіти, грона винограду) яких склалися з квадратних модулів, на кшталт мережки, виконаної із застосу-

⁶ ПМА. Записано 25 червня 2007 р. у с. Брідок Заставнівського р-ну Чернівецької обл. від Гоменюк Анни Василівни, 1952 р. н.

⁷ ПМА. Записано 25 червня 2007 р. у с. Мосорівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл. від Захарійчук Єфросини Іванівни, 1916 р. н.

ванням «вирізування». У вічка такого орнаменту вкрапляли бісер темних відтінків, що посилювало ефект мережки. Загальна композиція набувала додаткових контрастних нюансів.

Доповнюючі неширокі орнаментальні смуги могли вишивати поєднуючи жовтий бісер (замість ниток) та різнобарвну січку. Художній прийом вишивання мотивів темних відтінків на візерунковому бордюрі жовтого кольору практикували й у декоруванні сорочок самими лише нитками.

Вишитий бісером чи нитками декор святкової сорочки майстрині Буковинського Поділля дуже часто поєднували з в'язанням гачком («ключкою»): навколо горловини й пазушного розрізу, краєм рукава, а також подолом сорочки в'язали мереживо («корунку»). Примітно, що на Буковинському Поділлі такі «корунки» зазвичай відрізнялися між собою кольоровим вирішенням: мереживо довкола горловини, краєм рукава та подолом сорочки виконували з ниток відмінних (рожевого, фіалкового, синього, червоного, зеленого) кольорів. Поєднання різних художніх матеріалів (бісер, нитки) та технік виконання (вишивання, гачкування) розширяло коло засобів та прийомів художньої виразності, робило сорочку декоративно багатшою. (Іл. 12).

Дещо іншою була натільна одіж з Верхнього Буковинського Попруття. Зокрема, вишита бісерними матеріалами жіноча та чоловіча святкова сорочка мала поширений тут від початку ХХ ст. тунікоподібний крій з широкими не зібраними у чохла рукавами. Горловину викроювали у вигляді прямокутного або трикутного вирізу. Неглибокий прямокутний виріз міг мати наспинний або нагрудний розріз. У чоловічій носі Верхнього Буковинського Попруття ужитку набув своєрідний спосіб носіння двох сорочок одночасно [33, с. 82]. Декоровані вишивкою фрагменти нижньої сорочки (краї рукавів, горловина, пазушний розріз) виглядали з-під верхньої [30, с. 298]. Тому нижня чоловіча сорочка, зокрема й та, яку іноді декорували бісером, зазвичай мала вишивку унизу рукавів, навколо горловини та пазушного розрізу.

Для пошиття святкової сорочки використовували полотно, на якому чергувалися узороткані смуги жовтого кольору, що розміщалися на краях рукавів та подолу [30, с. 297]. В декоруванні сорочки широко застосовували поєднання вишивки

Іл. 13. Сорочка жіноча тунікоподібна. Полотно, січка, бісер, білі шовкові нитки, вишивання «півхрестиком», «вирізуванням», «гладдю». Середина ХХ ст., Кіцманський р-н Чернівецької обл. Колекція Петра та Ольги Василюків

бісерними матеріалами та вишивки «білими по білому», головно, прийомами «вирізування», «мережки», «гладі». Іноді замість білих вживали світло-жовті нитки. Як і на Буковинському Поділлі, так і на Верхньому Буковинському Попрутті горловину, низ рукавів та поділ сорочки іноді оздоблювали гачкованим мереживом, яке зазвичай вив'язували білими «шпульковими» нитками.

Бісерну вишивкою у вигляді стрічкового орнаменту та декору-мотиву розташовували на усіх частинах жіночої сорочки — в обрамленні горловини та розрізу, на т. зв. «плечиках», на грудях, в центральній та нижній частині рукава, низом додільної сорочки. Живописний декор у вигляді квіткової галузки та вазона особливо широко побутував на сорочках з Кіцманщини. (Іл. 13).

Сорочка з трикутним вирізом горловини декорувалася мотивом завітчаної галузки, що плавно огортала виріз й нерідко змикалася у вінок («сорочка вінком»). Квіткові елементи нагрудного мотиву галузки або вінка могли мати однакові розміри або ж склалися з великої центральної завітчаної галузки (у центрі грудей) від якої укладалися щораз менші. (Іл. 14).

Прикметою кіцманських сорочок було також часте уживання взорів із сітчастим типом композиції, яку розміщували на рукавах, іноді також — на нагрудно-наплічній частині сорочки. Так, на сороч-

Іл. 14. Сорочка жіноча тунікоподібна. Полотно, січка, бісер, жовті шовкові нитки, вишивання «півхрестиком», «вирізуванням», «гладдю». Середина ХХ ст., с. Ошихліби Кіцманського р-ну Чернівецької обл. Колекція Ганни Чуприни

Іл. 15. Сорочка жіноча тунікоподібна додільна. Полотно, січка, бісер, білі шовкові нитки, вишивання «півхрестиком», «вирізуванням», «гладдю», «мережкою». Перша половина ХХ ст., с. Кліводин Кіцманського р-ну Чернівецької обл. Колекція Петра та Ольги Василюків

ці з с. Кліводин Кіцманського р-ну, основним мотивом бісерної вишивки є вписана у квадрат асиметрична квітка [10]. Конструкція мотиву дає змогу вибудувати з нього як стрічкову, так і сітчасту композиції. Зокрема, виріз прямокутної горловини обрамлено стрічковою композицією. Ідентична орнаментальна смуга прикрашає й т. зв. «плечики» сорочки. Натомість усе поле рукава заповнює сітчаста

композиція, вибудована з тої ж таки окресленої квадратною рамкою графеми квіткового мотиву. Підпорядковані прямокутним площинам строгі орнаментальні форми «пом'якшує» вишита у нагрудній частині сорочки умовно вписана в овал розлога асиметрична завітчана галузка. Ще одним «пом'якшувальним» засобом у композиційному вирішенні наведеного народного твору виступає вишивка білими нитками («вирізування», «гладь», «мережка»), широкі смуги якої прикрашають низ рукавів та поділ сорочки. (Іл. 15).

Відзначимо, що сітчастий тип композицій, хоч і рідше, можна зустріти на творах з інших теренів Буковини. Так само й квіткова галузка, як нагрудний декор-мотив, зустрічався в середині ХХ ст. на вишитих бісером чи нитками буковинських сорочках доволі часто. Однак, у різних осередках Північної Буковини розміри та малюнок такої галузки дещо різнилися між собою. Поєднання ж сітчастої композиції з мотивом завітчаної галузки практикували найчастіше кіцманські вишивальниці.

Певними особливостями художнього вирішення вирізнялися твори з Буковинського Прикарпаття (Підгір'я). Упродовж 1900—1920-х рр. вишивальниці Прикарпаття декорували бісером уставкову сорочку «морщенку» [24]. Згодом набула поширення сорочка тунікоподібного крою, прямокутний виріз горловини якої мав нагрудний або наспинний розріз. Побутувала також сорочка з достатньо глибоким вирізом горловини, що не мала розрізу. У деяких селах Буковинського Прикарпаття сорочку шили з коміром-стійкою або відкладним коміром. Іноді вільно спадаючі рукави сорочки збирали у чохла («манжет», «брицарь») [31, с. 88]. В чоловічому одязі також побутувала тунікоподібна сорочка, від круглого вирізу горловини якої йшов нагрудний розріз, що іноді закривався вузькою манишкою.

Вишивання бісером («півхрестиком») зазвичай поєднували з мережкою білими або жовтими нитками по білому тлу. Іноді замість вишитої мережки до країв сорочки доточували гачковане білими або жовтими нитками мереживо. У вишивці бісером і так само нитками панували рослинні мотиви з геометризованими обрисами. Важко визначити що саме домінувало у декорі сорочки з Передгір'я — чи вишитий багатобарвними бісерними матеріалами, чи ви-

конаний білими (жовтими) нитками ажурний візерунок — настільки органічно краса обох типів декору доповнювала один одного.

Зокрема, жіночу сорочку з Буковинського Передгір'я прикрашали неширокі орнаментальні смуги з мотивом гірлянди, які вишивали бісером унизу рукавів, часто також у наплічно-нагрудній частині станка. Мотивом завітчаної галузки місцеві майстрині декорували також центральну частину рукава. Лаконічну вишивку бісером доповнювали широкі смуги вишивки «білим по білому», що облямували край рукавів, виріз горловини та поділ сорочки. (Іл. 16).

Майстри Глибочького р-ну іноді вишивку бісером та «вирізування» сполучали в одне ціле: дрібними бісерними матеріалами вишивали поверху сніжно-білої мережки, створюючи поверху монохромного орнаментального мережаного тла багатоколірний візерунок [25]. (Іл. 17).

Дуже скромним був декор чоловічої сорочки, навіть, якщо вона призначалася для нареченого. Для прикладу, весільна чоловіча сорочка зі с. Ропчі Сторожинецького р-ну має тунікоподібний крій з коміром-стійкою та нагрудним розрізом, закритим вузькою манишкою. Вишита з бісеру композиція у вигляді центральносиметричної заокругленої гірлянди розташована у нагрудній частині сорочки. Низ рукавів та поділ сорочки оздоблено нешироким мереживом з білих лляних ниток [11].

Упродовж початку — середини ХХ ст. на теренах Гуцульщини вишивка сорочок бісерними матеріалами не дістала такого ж стрімкого розвитку як у решті зон Буковинського краю. На думку Міри Костишиної, віддаленість горня позбавляла їх можливості продавати залишки своєї сільськогосподарської продукції на ринку і мати хоч якісь грошові збереження, щоб купувати бісер, лелітки, тасьму, шовкові нитки [33, с. 84]. Тому в ансамблі святкової ноші гуцулів продовжувала панувати уставкова сорочка, вишита нитками.

Декорована бісерними матеріалами святкова сорочка тунікоподібного крою з'явилася у 1940-х роках⁸. Поодинокі горянки освоювали вишивання бі-

Іл. 16. Сорочка жіноча. Полотно, січка, бісер, білі шовкові нитки, вишивання півхрестиком, мережка, м. Вашківці Вижицького р-ну Чернівецької обл. 1940—1950-ті рр. Приватна колекція Петра та Ольги Василюків

сером, взоруючись на твори майстринь із сусідніх осередків буковинського краю, як от, Буковинського Прикарпаття⁹. Вишиті бісером сорочки іноді купували на базарі в Кіцмані¹⁰.

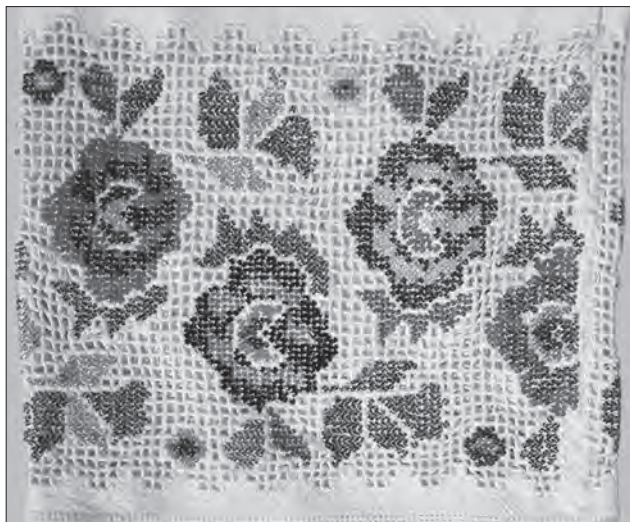
Поряд з декорованою бісером сорочкою, у святковому чоловічому вбранні буковинців побутовала накладна манишка, яку викроювали з полотна та вишивали бісером та січкою. Зокрема, про вишиті бісерними матеріалами манишки й досі пам'ятають у селах Селятин («пазуха») та Шепіт Путильського р-ну («платва»), також Мосорівка Заставнівського р-ну («нагрудник») [35, с. 544—545]. Вишита бісерними матеріалами манишка прямокутної форми з округлим (прямокутним) вирізом та двома петельками у верхній частині кріпилася до гудзиків, розташованих біля коміру сорочки. Орнамент бісерної манишки міг мати композицію з геометричних або рослинних мотивів, на зразок тих, що побутовали на місцевих сорочках, вишитих нитками.

2008 р. у с. Селятин Путильського р-ну Чернівецької обл. від Мороз Параска Василівна 1931 р. н.

⁹ ПМА. Записано 17 червня 2008 р. у с. Конятин Путильського р-ну Чернівецької обл. від Тодосійчук Євдокії Юрївни, 1931 р. н.

¹⁰ ПМА. Записано 13 червня 2008 р. у с. Конятин Путильського р-ну Чернівецької обл. від Мінгереш (діво-че — Григоряк) Анастасії Федорівни, 1919 р. н.

⁸ ПМА. Записано 11 червня 2008 р. у с. Виженка Вижицького р-ну Чернівецької обл. від подорожньої пані Василини, 1938 р. н.; ПМА. Записано 16 червня 2008 р. у с. Бісків Путильського р-ну Чернівецької обл. від Кіщук Варвари Томівни, 1935 р. н.; Записано 20 червня

Іл. 17. Іфтодій Єлизавета Ілівна. Сорочка жіноча додільна. Нижній край рукава. Полотно, білі шовкові нитки, січка, бісер, вишивання «вирізуванням», «півхрестиком». 1940-ві рр., с. Молодія Глибоцького р-ну Чернівецької обл. ЧОКМ, III-21528

Попри різні локальні особливості, творчість буковинських вишивальниць першої половини ХХ ст. мала чимало спільних рис. До таких відноситься використання аналогічних бісерних матеріалів, а саме дрібної (№ 12—11) різноманітних ґатунків: матової («шовкові цітки»), прозорої й непрозорої глянцевої («королькові цітки») та вкритої ззовні нашаруванням металевої фарби («гадючі цітки») січки, рідше — різного ґатунку бісеру¹¹.

Прикметою буковинських творів було одночасне поєднання кількох оздобних технічних прийомів: вишивання «півхрестиком» (січка, бісер), «вирізуванням», «мережкою», «гладдю» (нитками), в'язання гачком (нитки).

У вишиванні сорочок та у виконанні накладних прикрас використовували бісерні матеріали аналогічних кольорових відтінків, з тією різницею, що сорочку переважно декорували січкою, а накладну прикрасу виконували з бісеру.

На початку ХХ ст. бісерне декорування сорочки, яке доповнювало вишивку нитками (як і в кінці ХІХ ст.) виконували найчастіше «шиттям у прикріп». Оздобна вишивка січкою та бісером, якою стали заповнювати значні орнаментальні площі, вимагала кардинально іншого технічного рішення. Найпридат-

¹¹ ПМА. Записано (місцеві назви бісерних матеріалів) 22 червня 2007 р. у с. Чуньків Заставнівського р-ну Чернівецької обл. від Вальчук Марії Іванівни, 1940 р. н.

нішим для виконання складних багатоеlementних різноколірних композицій, які вишивали об'ємними скляними кораликами, виявився півхрестиковий стіб. Важливим засобом художньої виразності такої вишивки став технічний орнамент — тобто структура ритмічного декору, зумовлена технікою виготовлення речі. На роботах початку ХХ ст. короткі циліндричні коралики (січку) та бісер укладали півхрестиковим стібом, пильнуючи, щоб усі коралики мали однаковий, зазвичай правобічний, нахил. Ближче до середини ХХ ст. стали практикувати також двосторонній уклад намистинок: мотиви вишивали паралельними рядами кораликів, ритмічно чергуючи нахил направо й наліво (під кутом 45° до ниток основи та утоку полотна). Заповнені такою кривулястою вишивкою площини набували ефекту рухомої світлотіні, а загальна композиція — додаткової динаміки.

Зрідка буковинські вишивальниці у фактурній вишивці бісером поряд з півхрестиковим стібом застосовували також вишивання нерахунковими стібами (за обрисами орнаменту). До таких творів відноситься сорочка зі с. Брусниці Кіцманського р-ну, мотиви якої мають плавні обриси, на кшталт тих, яким прикрашали вишиті нитками «мальованки»¹². Щоб досягти максимальної плавності малюнку, усі елементи композиції (зі ступінчасто-гранчастими обрисами) майстриня облямувала тоненькою плавною лінією, виконавши її схожими на «півхрестик» стібками, укладеними за малюнком а не рахунком [10].

У загальному колориті вишитої бісерними матеріалами сорочки першої половини ХХ ст. домінували підсилені чорною барвою насичені темні відтінки, яким «слухняно» підпорядковувалися світлі відтінки жовтого, червоного, синього, зеленого кольорів. В одному творі використовували зазвичай 9—12 кольорових відтінків. Примітно, що для вишивання сорочки використовували нитки, кольори яких узгоджувалися з барвами бісерних кораликів (які на них набирали). Така умова технічного виконання ускладнювала роботу майстрині, проте робила вишиту січкою та бісером композицію винятково ошатною.

У першій половині ХХ ст. буковинські майстри почали оздоблювати бісерними матеріалами також тра-

¹² «Мальованка» — в даному тексті означає назву сорочки, з рослинним декором, який має плавні обриси і який, перед тим як вишити, майстриня малювала безпосередньо на тканині.

диційний **нагрудний одяг** — кептар («кожух», «кіптар»). Бісерне декорування на одязі такого типу було, щоправда, відомим не скрізь і не в однаковій мірі.

У селах Буковинської Гуцульщини кептар традиційно продовжували прикрашати аплікацією із шкіри та металевими капсулами («капслями»). Побутовував також кептар, оздоблений різнокольоровими шнурками [31, с. 209]. Водночас, у 1920—1930-х рр. модною окрасою гуцульського жіночого та чоловічого одягу стала хутряна безрукавка, краї якої прикрашали орнаментальною смугою з квіткових мотивів, вишитих кольоровими вовняними нитками. Для додаткового художнього збагачення такої вишивки іноді у невеликій кількості використовували бісерні матеріали та лелітки¹³.

У цей само час у передгірських та рівнинних зонах краю на кептарях з'явилися стрічкові композиції, вишиті бісерними матеріалами на замшевому боці білої овчини. Зазвичай, композиція будувалася з рослинних мотивів: завітчаної галузки або квітки-розети [26]. (Іл. 18).

Орнаментальні смуги з квіткових розет чи галузок розташовували упритул до чорного або сірого смушка, яким обрамляли краї виробу. Вишита стрічка огортала краї передніх пілок (від горловини й до низу або лише угорі пілки), низ кептаря, іноді також — пройми. У центрі передніх пілок і спинки кептаря, також на його кишеньках вишивали декор-мотив завітчаної галузки. Графема поодинокі галузки і тієї, з якої вибудовували орнаментну стрічку біля смушка, зазвичай були дуже схожими між собою, проте не ідентичними. Уживання двох-трьох інваріантів мотиву збагачувало художню мову народного твору.

Поєднання фактурного чорного, а у східних селах Верхнього Буковинського Попруття — сірого, смушка з вишитим по білому замшевому тлу поліхромним орнаментом, надавало загальній композиції контрастності та барвистості, робило хутрянку безрукавку вишуканою домінантою святкової ноші.

При вишиванні кептарів використовували дещо крупнішу (№ 11, 10), аніж при вишиванні сорочок, січку різних гатунків, що впливало на масштаб мотивів. Часто елементи мотивів виконували застосо-

Іл. 18. Кептар. Вибілена шкіра, сірий смушок, січка, бісер, вишивання. Середина ХХ ст., с. Топорівці Новоселицького р-ну Чернівецької обл. ЧОКМ, III-18938 (Експозиція)

вуючи не лише півхрестиковий а також стебловий (ліній) стіб та гладь (площини). Різниця між декором сорочки та кептаря проявлялася також у графічних формах мотивів. Великі площини на сорочці та дрібні бісерні матеріали дали змогу створювати композиції, наповнені контрастом форм. Вишитий же на кептарі декор, що займав порівняно невеликі площі, передбачав суттєво іншу, значно лаконічнішу графіку мотивів, однак мав достатньо багатий (до 10 відтінків) колорит.

У 1940—1950-х рр. в ансамблі святкової чоловічої ноші рівнинних сіл Північної Буковини з'явилося вишите бісерними матеріалами **поясне вбрання** («портяниці», «поркениці»), яке носили в комплекті із аналогічно декорованою сорочкою [33, с. 82]. Зокрема, декор сорочки (навколо вирізу горловини, на рукавах, нижнім краєм сорочки) вишивали оперуючи кількома інваріантами одного мотиву [7]. Орнамент унизу холош, переважно, повторював той, яким оздоблювали нижній край чоловічої сорочки [8]. Такий композиційний прийом сприяв цілісності ансамблю чоловічої ноші, який включав декоровану бісером натільну та поясну одіж.

Отже, на початку — у середині ХХ ст. традиція художніх виробів з бісеру на теренах Північної Буковини дістала значного розвитку. Зросло число ти-

¹³ ПМА. Записано 17 червня 2008 р. у с. Конятин Путильського р-ну Чернівецької обл. від Тодосійчук Євдокії Юрїївни, 1931 р. н.

пів накладних прикрас; продовжувала розвиватися їхня орнаментика.

Загалом упродовж першої половини ХХ ст. в народному вбранні буковинців побутувало найбільше (за весь час розвитку традиції) число накладних прикрас: гердан стрічковий, гердан стрічковий з підвісками, гердан розетковий, гердан хрещатий, силянка однодільна, силянка зубчаста, плетінка об'ємна, «квітка», трясунки, котильон, краватка, вишитий бісером на тканині пояс та декорований уставками з бісерною вишивкою шкірянний черес.

Завдяки широкому впровадженню техніки ткання та вишивання поряд з мотивами, що мали геометричні обриси, з'явилися ще й мотиви з геометризаними контурами, щонайбільш з рослинною та орнітоморфною семантикою. Найбагатшою (серед інших накладних прикрас) графічною варіативністю та символічним наповненням відзначалася композиція котильону.

Помітних композиційних змін зазнали дівочі головні убори — чільце та весільний вінок, у декорі яких з'явилися геометризовані форми рослинних мотивів.

Подальшого розвитку набула бісерна вишивка рушника. Особливо відчутного розвою вона зазнала на теренах Верхнього Попруття та Передгір'я. Місцеві майстри збагачували монохромну композицію узорнотканого твору вишитими бісером багатобарвними стрічковими орнаментами у вигляді завітчаних галузок та гірлянд, а також галузок з птахами.

Перша половина ХХ ст. стала початком розвою бісерного декорування святкових сорочок. Добре знані на теренах Поділля, Верхнього Попруття та Прикарпаття твори, завдяки поєднанню різних засобів художньої виразності, мали автентичні особливості.

У чоловічій ноші Буковинського Поділля (в комплекті з сорочкою) з'явилися також прикрашені бісером портяниці. Серед нагрудного вбрання рівнинної та передгірної зон краю поширився декорований бісерними матеріалами кептар.

Для усіх згаданих буковинських творів початку — середини ХХ ст. типовим стало використання надзвичайно різних за гатунком бісерних матеріалів. Колорит декору накладних прикрас та оздоблених бісером головних уборів і одягу відзначався контрастною поліхромією насичених темних та яскравих світлих барв.

Умовні скорочення

БІН — Бібліотека Інституту народознавства НАН України

МЕХП — Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України

МНАПЛ — Музей народної архітектури та побуту у Львові

МНАПУ — Музей народної архітектури та побуту НАН України

ЧОКМ — Чернівецький обласний краєзнавчий музей

ЧОХМ — Чернівецький обласний художній музей

ЧОДМНАП — Чернівецький обласний державний музей народної архітектури та побуту

1. Архів Інституту народознавства НАН України. — Папка 35. — (Фонд Будзана А.Ф.).
2. МЕХП, ЕП-80533; ЧОКМ, III-14754.
3. МНАПУ, О-538, О-540; ЧОДМНАП, ПР-28, ПР-24, ПР-30.
4. МНАПУ, О-977; ЧОКМ, III-7352, III-7353; III-4047.
5. МНАПУ, О-264; ЧОКМ, III-8558.
6. МНАПУ, О-305.
7. НМУНДМ, В-4000.
8. НМУНДМ, В-4001.
9. Приватна колекція Івана Снігура (м. Чернівці).
10. Приватна колекція Петра та Ольги Василюків (м. Львів).
11. Приватна колекція Ганни Чуприни (с. Ошихліби Кіцманського р-ну Чернівецької обл.).
12. ЧОДМНАП, ПР-34.
13. ЧОДМНАП, ПР-31.
14. ЧОДМНАП, ПР-36.
15. ЧОДМНАП, ОДВ-1063.
16. ЧОДМНАП, ОДВ-966; МНАПУ, О-287.
17. ЧОДМНАП, ОДВ-121, ОДВ-1170, ОДВ-1342, ОДВ-1518, КВ-6244.
18. ЧОКМ, III-20830.
19. ЧОКМ, III-7353; ЧОДМНАП, ПР-35; Приватна колекція Івана Снігура (м. Чернівці).
20. ЧОКМ, III-1856, III-1856, III-18338; ЧОХМ, Т-126.
21. ЧОКМ, III-1700; ЧОХМ, Т-1190, Т-131.
22. ЧОКМ, III-7370; ЧОХМ, Т-1190.
23. ЧОКМ, III-20255.
24. ЧОКМ, III-1856.
25. ЧОКМ, III-21528, III-24277.
26. ЧОКМ, III-18938; ЧОХМ, III-9.
27. ЧОХМ, Т-431.
28. ЧОХМ, Т-102.
29. Врочинська Г.В. Українські народні жіночі прикраси ХІХ — початку ХХ століть / Ганна Врочинська. —

- К. : Родовід, 2007. — 232 с. : іл. — (Бібліогр. : с. 224—228 (203 назви) та в підрядк. приміт.).
30. Кожолянюк Г. Етнографія Буковини : у 3 т. / Георгій Кожолянюк. — Чернівці : Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича ; Буковинське етнографічне товариство ; Видавництво «Золоті литаври», 1999. — Т. 1. — 384 с. : іл. — (Бібліогр. в кінці розд.).
31. Кожолянюк Я. Буковинський традиційний одяг / Ярослава Кожолянюк. — Чернівці ; Саскатун : Friesen Printers ; Altona ; Manitoba, 1994. — 262 с. : іл. (українською та англійською мовами). — (Бібліогр. : с. 247—258).
32. Кольбенгаєр Е. Взори вишивок домашнього промислу на Буковині (в період з 1902 по 1912 роки) / Еріх Кольбенгаєр ; упоряд. Василь та Олекса Глібка. — Чернівці : Колір-друк, 2008. — 100 с. : 67 табл.
33. Костишина М.В. Український народний костюм Північної Буковини. Традиції і сучасність / Мірра Костишина. — Чернівці : Рута, 1996. — 192 с. : іл. — (Бібліогр. : с. 181—184 (127 назв)).
34. Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру / Олена Федорчук. — Львів : Свічадо, 2007. — 120 с. : іл. — (Бібліогр. : с. 75—80).
35. Федорчук О. Бісер у декорі народного одягу буковинців (за матеріалами мистецтвознавчих експедицій 2007—2008 рр.) / Олена Федорчук // Народознавчі зошити. — 2008. — № 5—6. — С. 540—551. — (Бібліогр. в тексті).
36. Федорчук О. Бісер в оздобленні буковинської народної ноші: типологічні особливості (польові розвідки 2007—2008 рр.) / Олена Федорчук // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / за ред. Даниленка В.Я. — Харків : ХДАДМ, 2009. — № 8. — С. 149—162. — (Мистецтвознавство. Архітектура).
37. Федорчук О. Бісер у декорі традиційного одягу українців (питання типології) / Олена Федорчук // Народознавчі зошити. — 2012. — № 3 (105). — С. 452—468.
38. Федорчук О. Головні функції бісерного декору народної ноші українців / Олена Федорчук // Народознавчі зошити. — 2013. — № 4. — С. 648—659.
39. Федорчук О. Типологічні та художні особливості бісерного декору буковинського народного одягу ХІХ століття / Олена Федорчук // Народознавчі зошити. — 2013. — № 6 (114). — С. 1080—1086.

Olena Fedorchuk

BEADS DÉCOR OF FOLK CLOTHES FROM BUKOVYNA OF THE first half 20th c.

The article explores beads decor of folk clothes from Bukovyna of the first half 20th c. Local artistic and compositional features of Bukovyna items have been determined.

Keywords: glass beads, decoration, glass beads decor, clothes.

Олена Федорчук

БИСЕРНЫЙ ДЕКОР НАРОДНОЙ ОДЕЖДЫ БУКОВИНЫ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ ВЕКА

Исследовано бисерный декор буковинской народной одежды первой половины ХХ в. Определены локальные художественно-композиционные черты буковинских работ.

Ключевые слова: бисер, украшение, бисерный декор, одежда.